

Han Peder

Moilasen Pekka, Kaupin Pekka, Peder Jakobsen Hallen, Peder Jakobsen Bergmo, bak disse navnene skjuler seg Nordreisas eldste finsktalende. Med sine 99 år er han nå forresten bygdas eldste innbygger. Peder er klar i hodet, lett på foten og han har ikke mistet det sjarmerende glimtet i øyet.

• Av Bente Imerslund •

Han er eneste nordmann som har fått det finske Kalevalaselskapets ærespris. Prisen ble tildelt Peder fordi han med sine språk- og kulturkunnskaper har vært en spesielt god informant for finske språk- og folkelivsforskere.

– *Peder, du har nå levd i snart 100 år og kunne ha fylt flere bøker bare med historier om ditt eget strevsomme og rike liv. Fortell likevel litt om dine forfedre! Selv er du født i Nordreisa, men hvor kom slekta di fra?*

– Min far Jaakko Moilanen ble født en plass øst for Oulu i Finland i 1859. Han vokste opp i de verste sultåra. Jorda ga ingen grøde. Mel fantes nesten ikke. Barkebrød var den daglige kosten. Folk hadde fortalt at i Vesisaari (Vadsø) ved Ishavet, der var det nok av både fisk og mel. Jaakkos far Jussi, altså min bestefar, ga seg i vei til Vadsø. Senere fulgte kona og de to sønnene etter på ski. Jaakko var dengang så vidt konfirmert, broren var flere år yngre. På den tunge turen nordøstover var de tre en gang innom en prestegård for å be om litt mat. Den snille prestefrua ga dem en tørket lammebø og ordentelig brød, bakt av mel. Ferden gikk videre. Ei natt skulle de sove på en gård hvor også mange andre veifarende hadde tatt inn. De orket allikevel ikke å bli der. Stua var full av døde og halvdøde utsultede mennesker. I nærheten traff de noen ungdommer som også var på vei til Vadsø, og de slo følge med dem.

Omsider kom de fram til målet, men ikke vet jeg hvordan de greidde å skaffe seg mat på veien. Kanskje fikk de mat av samene de traff. Samene hadde jo alltid reinkjøtt. I Vadsø fant de igjen faren, Jussi. Han hadde hørt rett. På norskekysten var det gode tider. Havet hadde fisk til alle og mel fikk man kjøpt av russerne. Familien Moilanen ble i Vadsø i noen år, men så dro de videre til Nordreisa. De hadde hørt at folk der snakket finsk. I Nordreisa kom de i tjeneste hos Iso-Erkki i Kildal,

etter noen år fikk de kjøpt gården Kauppi (Hallen) i Nordreisadalen. Finsktalende Jaakko giftet seg med norsktalende Johanna. Hennes slekt var fra Røros, men Johanna hadde lært seg finsk, slik skikken var i Nordreisa. Finsk ble familiens hjemmespråk. Den 1.2.1889 ble jeg født.

– *Hva lekte ungene i Reisadalen med i slutten av forrige århundre?*

– Vi hadde vel ingen leker slik ungene nå for tida har. Nå ja, vi spikket oss trehester selv og lagde sagmattiser, barkegubber og snurrebasser. Sameungene lærte oss å kaste med lasso. Vi rente mye på ski, ja ofte hele dagen. Skiene lagde vi selv. Skøyter hadde vi også.

– *Hvor gikk du på skole?*

– Jeg gikk på Kjelleren skole helt fram til konfirmasjonen. Læreren vår, Emil Hansen, kunne både finsk og norsk, men i timene snakket vi bare norsk. Litt norsk hadde jeg jo lært før jeg begynte på skolen. Mor hjalp meg med å lese og stave. ABC-boka var bare på norsk, men bibelhistoria var skrevet på både finsk og norsk. Senere kom også den ut bare på norsk. Jeg lærte meg selv å lese finsk like godt som norsk. Skoleveien til Kjelleren ble lang å gå. Derfor bodde vi hos en familie i Kjelleren og gikk hjem i helgene. En gang begynte jeg å spytte blod på skolen. Jeg hadde fått difteri. Det var en farlig sykdom, men den sprøyta jeg fikk hjalp meg til å bli frisk.

– *Var det noen som plaget de finsktalende ungene på skolen?*

– Hvem skulle ha plaget oss? Alle ungene var jo finsktalende!

– *Etter konfirmasjonen måtte du vel ut i arbeid?*

– Kan du skjønne. Jeg har arbeidet mye i skogen, men aller mest på veien. I 36 år var jeg i Vegvesenet.

Peder Bergmo på hans 98-årsdag 1.2. 1987.

Foto: Bente Imerslund.

Vet du, jeg har vært med og bygd alle bruene her i Reisadalen. Også Røyelbrua. Skjønner ikke hvorfor de skulle rive den, den var jo så fin. I Røyeldalen skulle det anlegges ei koppergruve. Vi bygde veien dit. Ikke før hadde prøvedrifta kommet i gang, så gikk selskapet konkurs.

En periode arbeidet både kona og jeg ved koppergruva i Birtavarre. Da 1. verdenskrig brøt ut, dro vi tilbake til Nordreisa.

– *Det er ikke mange år siden du var med på å brenne tjæremile her i Bergmo. Den kunsten har du visst ikke glemt?*

– Å nei. Fra jeg var en neve stor, måtte jeg hjelpe far med tjærebrenning. I åras løp har det blitt mange miles. Den største mila jeg var med på, ga 85 tønner tjære. Om våren fraktet vi tønnene nedover til Sørkjosen på flåte. Eller vi kjørte dem med hest om vinteren. Tjæra solgte vi til kjøpmann Lund i Sørkjosen. Vi fikk dårlig betalt, men under 2. verdenskrig steg tjæreprisen til det mange-dobbelte.

– *Var reisetjæra spesielt god?*

– Javisst, du skjønner, vi brente på en annen måte enn de gjorde andre plasser. Det fantes ikke bedre tjære enn den fra Reisa. En gang fikk kjøpmann Adolf Hansen forespørsel om å skaffe 10.000 tønner med reisetjære. Der måtte han melde pass.

– *Hva brukte dere tjære til?*

– Særlig til hus, båter og sleder, men også til andre ting som f.eks. ski og sko.

– *Du har vært glad i å jakte?*

– Kan du skjønne. Vi jaktet mest på rype, tiur og røy. I 1907 var vi engang tre mann som jaktet tiur. På ei uke fikk vi over seksti. Dengang tok vi av overskuddet i naturen. Vi drev ikke med utrydding av dyr slik de gjør i dag.

I over tredve år har Peder nå vært pensjonert. Han har ikke vært redd for å ta i et tak etter pensjonsalderen heller. På Bergmo står det et bedehus som Peder bygde med sine egen hender da han var nærmere 80 år gammel.

– *Folk forteller at du var god å ty til når dyra var syke?*

– Du vet, ofte fikk vi ikke tak i dyrlege, så vi måtte nå selv lære oss å helbrede dyra. Også faren min var flink med dyr, jeg lærte mye hos ham.

– *Du stiftet tidlig familie. Måtte du dra langt på frierferd?*

– Nei, jeg ble nå kjent med ho Hilda fra Sappen. Vi giftet oss og fikk 12 barn. Nå har jeg så mange etterkommere at jeg ikke lenger greier å telle dem. Sønnene mine, de bor her i Reisadalen.

– *Alle dine barn ble finsktalende. De unge i Reisa kan ikke lenger finsk. Hva synes du om det?*

– Det er leitt at det liksom ble slutt med den finsken. Ungdommen skulle jo ikke lenger lære finsk. Men det er bare fint at folk kan flere språk. Ellers blir de jo som kråka, som bare kan si kra-kra. språkkunnskaper er nyttige for alle, særlig for den som reiser mye. Se på svigerdattera mi her, ho Anna. Ho snakker samisk. Det er en rikdom det!

– *Presset mot det finske språket i Nordreisa har vært sterkt. Hvordan har du selv greidd å holde så godt på finsken din?*

– I alle år har jeg abonnert på det kristne finske bladet «Rauhan sana» (Fredens ord). Det har nok hjulpet meg til å holde språket ved like. Ellers har jeg hatt mange gjester fra Finland. Av og til har jeg fungert som tolk.

– *Den finske familiebibelen deres har visst en dramatisk historie. Fortell litt om det!*

– Vi ble evakuert høsten 1944. Før vi måtte dra, gravde jeg ned i jorda to tønner tjære og ei kiste med den gamle finske bibelen vår. I kista lå det også andre bøker, postillen, noen brev og slikt. I bibelen hadde jeg skrevet inn navn og fødselsdato på alle i familien. Jeg skrev at Vårherre måtte holde sin vernende hånd over oss på den ferden vi nå skulle legge ut på. Da vi kom tilbake fra evakueringa, var husene brent. Ubudne gjester hadde tømt tjæretønnene og rotet utover nesten alt som lå i kista. Bare en gjenstand var urørt: Bibelen.

– *Synes du at du selv har det godt i dag?*

– Om jeg har! Nå lever jeg nesten som en keiser. Både penger og mat har jeg nok av. Hørselen er dårlig, men ellers er helsa bra. Svigerdattera mi steller godt med meg. Hver uke kommer hjemme-sykepleieren og bader meg. Det er fint å være gammel i dag. Før fikk ikke de gamle noe hjelp av kommunen.

– *En som har levd og strevd på jorda i snart hundre år forventes å si noen visdomsord om livet.*

– Jeg liker ikke den utviklinga som skjer i dag. Den

går altfor fort. Vi ødelegger verden rundt oss. En gang må vi stoppe opp og tenke på hva vi gjør. Men jeg er redd for at utviklinga ikke stopper opp før verden går under. Kanskje det tiåret vi snart går inn i blir det siste i historien. Mange tegn i tida tyder på det. Det var 2000 år fra Syndfloden til Kristi fødsel. Nå er det snart 2000 år siden Kristi fødsel. Om vi leser Bibelen rett, kan vi se slike varsel.

Peder Bergmo var i mange år en avholdt predikant på forsamlinger. Han er sterk og sikker i sin religi-

øse overbevisning, men han fordømmer aldri annerledes tenkende. Folk har alltid kunnet gå til Peder med sine gleder og ikke minst, sine sorger. I sorgen er han en god trøster. Jeg må tenke på de ordene som en gang falt i bedehuset på Bergmo. Der var det en tilstelning etter en familiebegravelse.

«Så lenge han Peder er iblant oss, da kjennes livet trygt og godt».

Båten til Nord-Troms Museum *M/S «LYRA» seiler igjen.*

Søknaden om bevaring av båten til museumsformål startet sin trege vandring gjennom de departementale «irrganger» høsten 1985, uten annet resultat enn at utbetalingen av kondemneringstilskottet til båten sine siste eier ikke fant sted før i januar 1986. Vandringsen til søknaden fortsatte hele 1986, uten at det kom fram noe standpunkt for eller imot bevaring av båten, så alle purringer var totalt resultatløse.

• Av Kurt-Harry Johnsen •

Sommeren 1987 var imidlertid signalene såpass positive at båten ble slipsatt på Olsens Verft i Bakkeby for å kunne få et mere presist bilde av hva som måtte gjøres for å få båten i sjødyktig stand igjen. Alikevel ble ikke bevaringsavtalen formelt klar før i november 1987, så behandlingstiden ble på temmelig nøyaktig to år og to måneder.

Arbeidet som måtte til for å få båten sjødyktig igjen var at 6 stk. spanter var totalt gjennområtten og måtte skiftes ut, det samme var også garneringen på innsiden, så den måtte også skiftes. Videre måtte

ca. 100 lm hudplank i og under vannlinjen skiftes ut, og hele skroget, delvis dekket, ble drevet på nytt. Det andre arbeidet var vanlig vedlikeholdsarbeid som maling mv. Tilsammen kom disse arbeidene på ca. kr. 175.000,-. Som støtte til restaureringen mottok museet kr. 75.000,- fra Miljøverndepartementet, kr. 50.000,- fra kommunaldepartementet (kontoret for Samiske saker), kr. 10.000,- fra Troms Fylkeskommune, mens de resterende kr. 40.000,- gikk av museets eget budsjett. Arvingene etter båten sine siste eier forærte velvillig vederlagsfritt båten nedriggede utstyr til museet, noe som gjorde restaureringen betraktelig lettere å gjennomføre.

Hovedarbeidene med restaureringen var fullført i juni i år, men noe småtteri gjenstår ennå. Så da båten ble sjøsatt på nytt i juni var det en begivenhet som ble lagt merke til av de mange lokalinteresserte, og av både presse og radio. En av jomfruturene gikk også inn til Straumfjord, så «Lyra» fikk prøve sin gamle ankerplass ennå en gang, noe som gledet mange av bygdefolket. Så nå står det bare igjen å se hva «Lyra» gjør ut av sin nye fremtid som museumsbåt.

M/S Lyra Foto: Tore Hauge